

บทที่ 4

อภิปรายผลการศึกษา

ผลที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

ปริมาณการถ่ายทอดและแปลความโคลงอุปนิษิต

อภิปรายอุปนิษิตจำนวน 18 อุปนิษิตประกอบด้วยโคลง รวมทั้งสิ้น 1,844 โคลง นำมาศึกษาโดยการถ่ายทอดภาษาสันสกฤตจากอักษรโรมันตามฉบับของราชากฤษณะ (Radhakrishnan 1953) และจากอักษรเทวนาครีตามฉบับของศาสตรี (Shastri 1996) มาเป็น อักษรไทยและแปลความเป็นภาษาไทย รวมทั้งสิ้นจำนวน 491 โคลงที่เกี่ยวข้องต่อการแสดง ศัพท์ ความหมายว่า จักรวาล-โลก-สรรพสิ่ง-ชีวิตในอุปนิษิตเหล่านี้คืออะไรบ้าง การแสดงคำ ตอบต่อคำถามที่ว่า จักรวาล-โลก-สรรพสิ่ง-ชีวิตมีกำเนิดและการสิ้นสุดเพราะเหตุใด? อย่างไร? ที่ไหน? และเมื่อไร?

ในบรรดาอุปนิษิตเหล่านี้ อุปนิษิตที่เกี่ยวข้องต่อการให้ความหมายและคำตอบข้างต้น ที่ถ่ายทอดและแปลความลงไว้มาก-น้อยตามลำดับจำนวน มีดังต่อไปนี้

ฉานุโทคย-อุปนิษิต	114 โคลง จากจำนวน 646 โคลง	(17.647%)
พุกุหนการณย-อุปนิษิต	91 โคลง จากจำนวน 423 โคลง	(21.513%)
เศวตาศวตร-อุปนิษิต	50 โคลง จากจำนวน 113 โคลง	(44.24 %)
กฐ-อุปนิษิต	38 โคลง จากจำนวน 73 โคลง	(52.054%)
ไมตรี-อุปนิษิต	33 โคลง จากจำนวน 73 โคลง	(45.205%)
ปรศน-อุปนิษิต	33 โคลง จากจำนวน 67 โคลง	(49.25%)
มฤต-อุปนิษิต	30 โคลง จากจำนวน 65 โคลง	(46.15%)
ไศตตริย-อุปนิษิต	27 โคลง จากจำนวน 52 โคลง	(51.92 %)
ไอตเรย-อุปนิษิต	16 โคลง จากจำนวน 33 โคลง	(48.48 %)
ไปงุค-อุปนิษิต	12 โคลง จากจำนวน 54 โคลง	(22.22%)
สุพาล-อุปนิษิต	12 โคลง จากจำนวน 44 โคลง	(25.00%)
เกาษีตทิพราหฺมณ-อุปนิษิต	11 โคลง จากจำนวน 50 โคลง	(22.00%)
อีศวาสุย-อุปนิษิต	7 โคลง จากจำนวน 18 โคลง	(38.88%)

เกน-อุปนิษท	6 โสลก จากจำนวน 35 โสลก	(17.14%)
มาณุกุยก-อุปนิษท	5 โสลก จากจำนวน 12 โสลก	(41.66 %)
วชรสูจิก-อุปนิษท	4 โสลก จากจำนวน 9 โสลก	(44.44 %)
ชาพาล-อุปนิษท	2 โสลก จากจำนวน 6 โสลก	(33.33 %)
ไกวลย-อุปนิษท	1 โสลก จากจำนวน 25 โสลก	(4.00 %)

ความมาก-น้อยของจำนวนโสลกของแต่ละอุปนิษทเหล่านี้ เมื่อคำนวณจากจำนวนการถ่ายทอดรวมทั้งหมด 491 โสลก คิดเป็น 100 เปอร์เซนต์ เทียบเปอร์เซนต์ที่ถ่ายทอดจากจำนวนรวมได้โดยลำดับดังนี้ ฉานุโทคย-อุปนิษท 23.22% พุทธทรรณยก-อุปนิษท 18.53% เศวตาศวตร-อุปนิษท 10.18% กฐ-อุปนิษท 7.74% ไมตรี-อุปนิษท 6.72% ปุรตฺน-อุปนิษท 6.72% มุณฑก-อุปนิษท 6.11% ไตตติริย-อุปนิษท 5.50% ไอตเรย-อุปนิษท 3.26% สุพาล-อุปนิษท 2.44% ปังคล-อุปนิษท 2.24% เกาฆิตกพิรหุมน-อุปนิษท 2.24% อีตาวาสย-อุปนิษท 1.43% เกน-อุปนิษท 1.22% มาณุกุยก-อุปนิษท 1.02 % วชรสูจิก-อุปนิษท 0.82% ชาพาล-อุปนิษท 0.41% ไกวลย-อุปนิษท 0.20%

อย่างไรก็ดีโสลกของอุปนิษทแต่ละอุปนิษท มีความยาวไม่เท่าเทียมกัน บางโสลกยาวถึงหนึ่งหน้า บางโสลกยาวเพียงหนึ่งบรรทัด ดังนั้นจำนวนจึงยังมีใช้ตัวชี้วัดว่า เนื้อหาของอุปนิษทใดแสดงเรื่องราวได้มากน้อยกว่ากันอย่างไร

จำนวนโสลกที่กระจายตามหัวข้อ

โดยภาพรวมอุปนิษทที่มีโสลกที่แสดงความหมายเกี่ยวข้องกับคำตอบในเรื่องนี้ที่ได้ถ่ายทอดและแปลความลงในบทที่ 3 หัวข้อต่างๆ ดังนี้

คำศัพท์ภาษาสันสกฤต จักรวาล โลก สรรพสิ่ง ชีวิตรวม 148 โสลก ประกอบด้วย ฉานุโทคย-อุปนิษท I.1.2, I.11.5, I.11.7, I.11.9, I.13.2, II.21.4, III.14.1, III.14.4, III.15.1, III.15.3, III.15.4, III.15.5, III.15.6, III.15.7, IV.8.3, IV.10.4, IV.10.5, IV.11.2, IV.15.4, V.18.1, V.18.2, V.21.2, VI.9.4, VI.11.3, VII.3.1, VII.4.2, VII.4.3, VII.15.1, VIII.2.1, VIII.2.2, VIII.2.3, VIII.2.4, VIII.2.5, VIII.2.6, VIII.2.7, VIII.2.8, VIII.2.9, VIII.3.5, VIII.7.1, VIII.8.4 รวม 40 โสลก ; พุทธทรรณยก-อุปนิษท I.1.12, I.3.22, I.4.10, I.5.13, I.5.16, I.5.17, I.6.3, II.1.2, II.2.4, II.4.2, II.4.6, II.4.12, II.5.14, III.4.1, III.5.1, III.7.1, III.9.11, IV.1.3, IV.3.9, IV.3.20, IV.3.22, IV.3.38, IV.4.5, IV.4.6, IV.4.11, IV.4.13, IV.4.23, IV.5.7, IV.5.11, V.3.1, V.5.1, V.6.1, VI.1.6, VI.2.11 รวม 34 โสลก; กฐ-อุปนิษท I.1.12, I.1.15, I.1.25, I.2.6, I.3.12, II.1.5, II.1.7, II.2.9, II.2.10, II.2.11, II.2.12, II.3.2, II.3.5 รวม 13 โสลก ;

ไต่ตูดิรีย-อุปนิษท I.3.1, I.3.6, I.5.1, I.5.2, I.5.3, I.5.4, I.9.1, II.6.1, II.7.1, III.10.3, III.10.4
รวม 11 โสลก ; ไมตรี-อุปนิษท II.6, IV.6, V.1, VI.8, VI.9, VI.24, VI.27, VI.31, VI.35 รวม 9
โสลก ; มุณฑาก-อุปนิษท I.2.6, I.2.10, II.1.6, II.1.10, II.2.9, II.2.10, II.2.11, III.1.4, III.1.10
รวม 9 โสลก; เสวตาสูตร-อุปนิษท I.16, III.14, III.17, IV.9, IV.13, VI.9, VI.17 รวม 7
โสลก ; ปุรศน-อุปนิษท I.6, I.7, I.8, I.15, IV.5 รวม 5 โสลก; โอดเรย-อุปนิษท I.1.2, II.1.2,
II.1.3, III.1.3, III.1.4 รวม 5 โสลก ; มาณูทก-อุปนิษท 2, 3, 6 รวม 3 โสลก; เกน-อุปนิษท
I.2, II.5, III.9 รวม 3 โสลก; ไปนุค-อุปนิษท II.3, II.4, II.12 รวม 3 โสลก ; สุพาล-
อุปนิษท IV.1 รวม 1 โสลก (วชรสูจิก-อุปนิษท, ชาพาล-อุปนิษท, ไกวลย-อุปนิษท,
อิสาวาสย-อุปนิษท ไม่มี)

หัวข้อความหมายของ จักรวาล โลก สรรพสิ่ง ชีวิต (อะไรคือจักรวาล ?) :รวม

115 โสลก ประกอบด้วย พุทธทรรณยก-อุปนิษท I.4.7, I.4.10, I.4.17, I.6.1, I.6.2, I.6.3,
II.1.20, II.3.1, II.3.2, II.5.1, II.5.12, II.5.13, II.5.14, II.5.15, III.6.1, III.7.1, III.7.2, III.7.3,
III.7.15, III.7.16, III.7.23, IV.4.19, IV.4.20, IV.5.15, V.12.1 รวม 25 โสลก; ฉานโทค-
อุปนิษท I.1.2, III.18.1, III.18.2, III.18.3, III.18.4, III.18.5, III.18.6, III.19.1, VI.2.1, VI.2.2,
VI.2.3, VI.2.4, VI.3.1, VI.3.2, VI.3.3, VI.3.4, VI.4.1, VI.4.7, VI.5.1, VI.5.2, VI.5.3, VI.5.4 รวม
22 โสลก; เสวตาสูตร-อุปนิษท I.8, III.7, III.15, III.21, IV.1, IV.5, IV.6, IV.7, IV.9, IV.18,
VI.2, VI.5, VI.11, VI.12, VI.16, VI.19 รวม 16 โสลก; ไต่ตูดิรีย-อุปนิษท I.7.1, I.8.1, II.4.1,
II.5.1, II.6.1, III.2.1, III.3.1, III.4.1, III.5.1, III.6.1, III.7.1, III.8.1, III.9.1 รวม 13 โสลก;
สุพาล-อุปนิษท I.1, III.1, V.1, VI.1, VII.1, X.1, XIII.1, XIV.1 รวม 8 โสลก; ไมตรี-อุปนิษท
I.4, III.3, V.1, VI.13, VI.32, VII.1 รวม 6 โสลก; ปุรศน-อุปนิษท I.5, III.3, IV.5, VI.3, VI.4 I
รวม 5 โสลก; อิสาวาสย-อุปนิษท 1, 12, 13, 14 รวม 4 โสลก; เกาฆิตกพิรราหมณ-อุปนิษท
I.6, II.1, III.3, III.8 รวม 4 โสลก; วชรสูจิก-อุปนิษท 2, 3, 4, 9 รวม 4 โสลก; ไปนุค-
อุปนิษท I.4, II.7 รวม 2 โสลก ; มุณฑาก-อุปนิษท II.1.10, II.2.2 รวม 2 โสลก; โอดเรย-
อุปนิษท I.1.1, III.1.3 รวม 2 โสลก; มาณูทก-อุปนิษท 1 รวม 1 โสลก; กฐ-อุปนิษท II.1.2
รวม 1 โสลก (ชาพาล-อุปนิษท, ไกวลย-อุปนิษท, เกน-อุปนิษท ไม่มี)

หัวข้อเพราะเหตุใดจึงมีกำเนิดและการสิ้นสุดจักรวาล โลก สรรพสิ่ง ชีวิต ?

รวม 63 โสลก ประกอบด้วย ไมตรี-อุปนิษท I.4, II.6, III.2, III.4, III.5, V.2, VI.2, VI.10, VI.12,
VI.14, VI.15 รวม 11 โสลก; โอดเรย-อุปนิษท I.1.1, I.1.2, I.1.3, I.2.1, I.2.2, I.2.3, I.2.4,
I.2.5, I.3.1, I.3.2, I.3.13 รวม 11 โสลก; เสวตาสูตร-อุปนิษท I.9, I.10, I.12, IV.9, IV.10,
V.11, V.12, VI.3, VI.6 รวม 9 โสลก; กฐ-อุปนิษท I.2.14, I.2.15, I.2.16, I.2.17, I.2.18,

I.2.20, I.2.23, II.2.7 รวม 8 โสลก; ไตตติรีย-อุปนิษท II.3.1, II.6.1, II.7.1, III.1.1, III.2.1, III.10.6 รวม 6 โสลก; ปุรศน-อุปนิษท I.3, I.4, I.9, I.12, I.13 รวม 5 โสลก; พุทธทรรณยก-อุปนิษท I.4.1, I.4.2, I.4.3, I.4.17, II.5.19 รวม 5 โสลก; ฉานโทคฺย-อุปนิษท IV.3.7, IV.3.8, VI.2.2, VI.2.3 รวม 4 โสลก; เกณ-อุปนิษท IV.6, IV.9 รวม 2 โสลก; มุณฑก-อุปนิษท I.1.8 รวม 1 โสลก; ปุณฺณค-อุปนิษท I.4 รวม 1 โสลก; (วชรสูจิก-อุปนิษท, เกาฬิตกพิรหุมน-อุปนิษท, อีตาวาสย-อุปนิษท, มาณจุกฺย-อุปนิษท, สุปาล-อุปนิษท, ชาพาล-อุปนิษท ไม่มี)

หัวข้อจักรวาลปรากฏการณ์ โลก สรรพสิ่ง ชีวิตมีกำเนิดและสิ้นสุดอย่างไร ?

รวม 164 โสลก ประกอบด้วย ฉานโทคฺย-อุปนิษท II.2.1, II.2.2, II.2.3, III.14.1, III.14.4, III.19.1, III.19.2, III.19.3, IV.3.1, IV.3.2, IV.3.3, IV.3.4, IV.17.1, IV.17.2, IV.17.3, IV.17.4, V.4.1, V.4.2, V.5.1, V.5.2, V.6.1, V.6.2, V.7.1, V.7.2, V.8.1, V.8.2, V.9.1, V.9.2, V.10.1, V.10.2, V.10.3, V.10.4, V.10.5, V.10.6, V.10.7, V.10.8, VIII.6.5, VIII.6.6, VIII.12.1, VIII.15.1 รวม 40 โสลก; พุทธทรรณยก-อุปนิษท I.2.1, I.2.2, I.2.3, I.2.4, I.2.5, I.2.6, I.4.3, I.4.4, I.4.5, I.4.6, I.4.16, III.2.10, III.2.13, III.8.7, III.8.8, III.8.9, III.8.10, III.9.26, IV.3.36, IV.4.1, IV.4.2, IV.4.3, IV.4.4, IV.4.5, IV.4.6, V.5.1, V.9.1, V.10.1, VI.2.16, VI.4.1, VI.4.2, VI.4.11, VI.4.20, VI.4.21 รวม 34 โสลก; ปุรศน-อุปนิษท I.14, II.1, II.2, II.3, II.4, II.5, II.6, II.7, III.6, III.7, III.12, V.2, V.3, V.4, V.5, V.6, VI.2, VI.4, VI.5, VI.6 รวม 20 โสลก; มุณฑก-อุปนิษท I.1.1, I.1.7, I.1.9, I.2.7, I.2.10, I.2.11, II.1.1, II.1.4, II.1.5, II.1.6, II.1.7, II.1.8, II.1.9, II.2.3, II.2.4, II.2.8, III.2.7, III.2.8 รวม 18 โสลก; เสวตาศวตร-อุปนิษท I.4, I.5, III.1, III.3, III.9, IV.1, IV.11, IV.18, V.1, V.2, V.3, V.4, V.9, V.13 รวม 14 โสลก; ปุณฺณค-อุปนิษท I.4, I.12, II.2, II.3, II.4, II.5, II.6, II.11, III.2, III.3 รวม 10 โสลก; กฐ-อุปนิษท I.3.10, I.3.11, II.1.6, II.1.10, II.1.11, II.1.13, II.3.16 รวม 7 โสลก; ไมตรี-อุปนิษท VI.3, VI.4, VI.5, VI.6, VI.21, VI.37, VI.38, VII.11 รวม 8 โสลก; โอตเรย-อุปนิษท I.1.3, I.1.4, I.2.4, III.1.3 รวม 4 โสลก; เกาฬิตกพิรหุมน-อุปนิษท I.2, I.3, I.4, II.9 รวม 4 โสลก; สุปาล-อุปนิษท I.1, II.1, XV.1 รวม 3 โสลก; ไตตติรีย-อุปนิษท II.1.1 รวม 1 โสลก; เกณ-อุปนิษท II.1.1 รวม 1 โสลก (อีตาวาสย-อุปนิษท, มาณจุกฺย-อุปนิษท, วชรสูจิก-อุปนิษท, ชาพาล-อุปนิษท, ไกวลย-อุปนิษท ไม่มี)

หัวข้อจักรวาลปรากฏการณ์ โลก สรรพสิ่ง ชีวิต กำเนิดและสิ้นสุดที่ไหนและเมื่อไร ? รวม 51 โสลก ประกอบด้วย ฉานโทคฺย-อุปนิษท I.9.1, III.12.7, III.12.8, III.12.9, III.13.7, VII.25.2, VIII.1.1, VIII.1.2, VIII.1.3, VIII.1.6, VIII.3.2, VIII.3.3, VIII.4.1, VIII.6.2 รวม 14 โสลก; กฐ-อุปนิษท I.2.11, II.1.12, II.2.4, II.2.5, II.2.7, II.2.8, II.3.8, II.3.9, II.3.10,

II.3.14, II.3.15 รวม 11 โสลก; เสวตาสูตร-อุปนิษทุ I.1, I.2, I.3, I.6, III.2, III.18, IV.5, VI.1 รวม 8 โสลก; ไมตรี-อุปนิษทุ VI.14, VI.17, VII.7 รวม 3 โสลก; พุททหารณยก-อุปนิษทุ III.4.1, IV.4.8, IV.4.16 รวม 3 โสลก; อิศาวาสยุ-อุปนิษทุ 5, 6, 7 รวม 3 โสลก; มุณฑก-อุปนิษทุ I.1.6, II.2.5, II.2.7 รวม 3 โสลก; ปุรศน-อุปนิษทุ VI.2 รวม 1 โสลก; ชาพาล-อุปนิษทุ 1, 2 รวม 2 โสลก; มาณูทก-อุปนิษทุ 7 รวม 1 โสลก; สุพาล-อุปนิษทุ IV.1 รวม 1 โสลก; ไกาลย-อุปนิษทุ 10 รวม 1 โสลก (โตตติรีย-อุปนิษทุ, ใตเรย-อุปนิษทุ, เกษิตกพิพราหมณ-อุปนิษทุ, เกณ-อุปนิษทุ, ไปงคล-อุปนิษทุ, วชรสูจิก-อุปนิษทุ ไม่มี)

อย่างไรก็ตามบางโสลกของอุปนิษัทเหล่านี้แสดงความหมายในหลายหัวข้อ บางโสลกต้องถ่ายถอดลงไว้ซ้ำๆ กันบ้างเพื่อให้อธิบายได้โดยสมบูรณ์ เช่น ไปงคล-อุปนิษทุ I.4 ปรากฏอยู่ในบทที่ 3 ทั้งหัวข้อความหมายฯ และหัวข้อเพราะเหตุใดฯ และ หัวข้ออย่างไรฯ โตตติรีย-อุปนิษทุ II.7.1 ปรากฏอยู่ทั้งหัวข้อคำศัพท์ฯ และหัวข้อเพราะเหตุใดฯ ไมตรี-อุปนิษทุ VI.14 ปรากฏอยู่ทั้งหัวข้อเพราะเหตุใดฯ และหัวข้อที่ไหน-เมื่อไรฯ เสวตาสูตร-อุปนิษทุ I.8 ปรากฏอยู่ทั้งหัวข้อ ความหมายฯ และ หัวข้อเพราะเหตุใดฯ สุพาล-อุปนิษทุ IV.1 ปรากฏอยู่ทั้งหัวข้อ คำศัพท์ฯ และหัวข้อที่ไหน-เมื่อไรฯ และเพื่อมิให้เกิดความซ้ำซ้อนมากเกินไป แม้บางโสลกจะให้ความหมายเกี่ยวเนื่องกับหลายหัวข้อ ก็เลือกถ่ายถอดลงไว้เฉพาะหัวข้อที่ตรงและสื่อความหมายมากที่สุด

อนึ่งการถ่ายถอดโสลก มีทั้งถ่ายถอดและแปลความหมดยทั้งโสลกและถ่ายถอดเฉพาะส่วนที่ให้ความหมายตรงหรือสัมพันธ์กับแต่ละหัวข้อ ดังนั้นจึงมีบางโสลกที่มีเลขประจำโสลกเหมือนกัน แต่ข้อความไม่เหมือนกัน ทั้งนี้เพราะนำมาจากคนละส่วนของโสลกเดียวกันนั้น ตัวอย่างเช่น พุททหารณยก-อุปนิษทุ I.4.17 ปรากฏอยู่ในหัวข้อความหมายฯ และหัวข้อเพราะเหตุใดฯ แต่เนื้อความไม่เหมือนกัน

จากจำนวนโสลกที่กระจายอยู่ตามหัวข้อต่างๆ ข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า โสลกอุปนิษัทแสดงเนื้อหาในหัวข้อต่างๆ ได้ไม่เท่าเทียมกัน โสลกอุปนิษัทแสดงเนื้อหาในหัวข้ออย่างจักรวาลปรากฏการณ์ โลก สรรพสิ่ง ชีวิต มีกำเนิดและสิ้นสุดอย่างไร มากที่สุดถึง 164 โสลก รองลงมาคือ หัวข้อคำศัพท์ภาษาสันสกฤต จักรวาล โลก สรรพสิ่ง ชีวิต จำนวน 148 โสลก ต่อมาคือหัวข้อ ความหมายของจักรวาล โลก สรรพสิ่ง ชีวิต จำนวน 115 โสลก ต่อมาคือหัวข้อ เพราะเหตุใดจึงมีการกำเนิดจักรวาล โลก สรรพสิ่ง ชีวิต จำนวน 63 โสลก และน้อยที่สุดคือ หัวข้อจักรวาลปรากฏการณ์ โลก สรรพสิ่ง ชีวิต กำเนิดและสิ้นสุดที่ไหนและเมื่อไร จำนวน 51 โสลก

โคลงคู่เหมือน

อุปนิษัตเหล่านี้หลายโคลงมีวลีหรือประโยคที่ใช้เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอธิบายคุณสมบัติของ พุรหมนหรือ จักรวาลสัจจภาวะที่เที่ยงแท้ กับ จักรวาลปรากฏการณ์ที่ไม่เที่ยงแท้ ตัวอย่างเช่น

อสเทเวทมคร อาสีตฺ । (ฉานุโทคฺย-อุปนิษทฺ III.19.1)

อสทฺวา อิทมคร อาสีตฺ । (สุพาล-อุปนิษทฺ III.1)

แปลว่า "สิ่งนี้คืออสตฺ(สิ่งที่ไม่มียุ) มียุแล้วในตอนแรก"

เทว วา พุรหมโน รูปे मूर्त्तं जामूर्त्तं च । (ไมตรี-อุปนิษทฺ VI.3)

เทว วา พุรหมโน รูปे मूर्त्तं जिवामूर्त्तं च । (พฤทธารณฺยก-อุปนิษทฺ II.3.1)

แปลว่า "แท้ที่เดียว พุรหมน มีสองรูป คือมีรูปกับไม่มีรูป"

หฺฤณฺ เกลกาโร कुन् स्रविथा । (เศวตาศฺวตร-อุปนิษทฺ VI.2)

หฺฤณฺ เกลกาโร कुन् स्रविथ । (เศวตาศฺวตร-อุปนิษทฺ VI.16)

แปลว่า "ผู้รู้ ผู้สร้างเวลา ผู้ทรงไว้ซึ่งคุณสมบัติ ผู้รู้สิ่งทั้งปวง"

ส य ऐष 'ณिमิต्तात्मयमित् สรวี (ฉานุโทคฺย-อุปนิษทฺ VI.9.4/ VI.11.3)

แปลว่า "สิ่งใดที่เล็กเป็นอนุ สิ่งทั้งปวงนี้มีสิ่งนั้นเป็นอาตฺมน "

แต่ที่มีเนื้อความเหมือนกัน หรือ เกือบเหมือนกันทั้งโคลง มีเป็นคู่ๆ ดังนี้

-พฤทธารณฺยก-อุปนิษทฺ III.9.26 กับ พฤทธารณฺยก-อุปนิษทฺ IV.5.15 อธิบายคุณสมบัติอาตฺมน ว่าเป็นสิ่งที่เกินกว่าจะประจักษ์ได้อย่างธรรมดาสามัญ ข้อความเหมือนกันทุกตัวอักษร

-พฤทธารณฺยก-อุปนิษทฺ VI.4.1 กับฉานุโทคฺย-อุปนิษทฺ I.1.2 กล่าวถึงเรื่อง สิ่งหนึ่งเป็นรส(แก่นแท้)ของสิ่งหนึ่ง เชื่อมโยงกันไป ถ้อยคำคล้ายคลึงกัน ต่างกันเฉพาะในตอนท้าย

-ฉานุโทคฺย-อุปนิษทฺ VIII.6.6 กับ กฐ-อุปนิษทฺ II.3.16 กล่าวถึง นาที(เส้นโลหิต)ของหัวใจที่พุ่งตรงไปส่วนยอดสุดของหัว โคลงนี้ตรงกันทุกตัวอักษร

-ฉานุโทคฺย - อุปนิษทฺ V.4.1-V.8.1 กับ พฤทธารณฺยก - อุปนิษทฺ VI.2.9 -13 และ ฉานุโทคฺย-อุปนิษทฺ V.10.1-8 กับพฤทธารณฺยก-อุปนิษทฺ VI.2.15-16 กล่าวถึงการก่อกำเนิดของสิ่งหนึ่งจากอีกสิ่งหนึ่งเป็นทอดๆจนถึงเรื่องกรรมทำกรรมอย่างไรได้ไปเกิดเป็นอย่างนั้นฉานุโทคฺยฯ มีข้อความเต็มบริบูรณ์กว่า พฤทธารณฺยก ฯ ย่นย่อไปบางตอน

-ปรศฺน-อุปนิษทฺ I.8 กับ ไมตรี-อุปนิษทฺ VI.8 กล่าวถึงผู้ซึ่งมีรูปอันหลากหลายต่างๆทุกรูปทั้งปวง(วิศฺวรูป) ทั้งโคลง ตรงกันทุกตัวอักษร

รวมโคลงคู่เหมือนที่นำมาถ่ายทอดและแปลความลงไว้รวม 5 คู่ ที่ปรากฏในเรื่องการกำเนิดและสิ้นสุด จักรวาล โลก สรรพสิ่ง ชีวิต

ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ความสอดคล้องในเนื้อหาอุปนิษัต

นัยสำคัญของการใช้ศัพท์ภาษาสันสกฤตต่อการให้ความหมาย จักรวาล-โลก-สรรพสิ่ง-ชีวิต

จากการศึกษาด้านการใช้ภาษาสันสกฤตที่ปรากฏในอุปนิษัตทั้ง 18 อุปนิษัตพบว่า ศัพท์ที่นำมาใช้เพื่อแสดงความหมายของจักรวาล-โลก-สรรพสิ่ง-ชีวิต มีทั้งที่ใช้ ศัพท์เดี่ยว แสดงความหมายรวม และการใช้ศัพท์แต่ละศัพท์แยกแยะให้แตกต่างกันออกไป

การใช้ศัพท์เดี่ยวแสดงความหมายรวม ได้แก่ ศัพท์คำว่า อิทม, สรวม, อิทม สรวม (หรือ สรวม อิทม) โดยให้ความหมายรวมว่า จักรวาล ซึ่งรวมเอาทุกสิ่งทุกอย่างทั้งหลายทั้งปวงเข้าไว้ หรือในบางที่หมายถึง เฉพาะสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่อยู่ในโลกนี้ หรือในบางที่หมายถึง สรรพสิ่งชีวิตเท่านั้นก็ได้

การใช้ศัพท์รวมที่สื่อถึงแนวคิดอภิปรายอุปนิษัตก็คือ การใช้คำว่า พุรหมนุ หรืออาตมนุ หรือใช้สรรพนามว่า สิ่งนี้ (ตตฺ/ เอช/ ส) เป็นศัพท์รวมตั้งแต่ จักรวาล และทุกสิ่งทุกอย่างทั้งหลายทั้งปวงในจักรวาล ไม่ว่าจะเป็นจักรวาลสัจภาวะหรือจักรวาลปรากฏการณ์ จนกระทั่งใช้เป็นศัพท์ที่อธิบายให้เห็นว่า แต่ละสิ่งแต่ละอย่างล้วนเป็นพุรหมนุหรือมีอาตมนุ (ตัวแท้) อยู่ในตัวเหมือนกันไปหมด แต่ละสิ่งแต่ละอย่างจะใช้ศัพท์เรียกชื่อ(นาม) หรือมีรูปทรง(รูป) แตกต่างกันไปอย่างไร ก็คือสิ่งเดียวกัน คือมีตัวแท้ที่เป็นอาตมนุหรือพุรหมนุ ข้อที่น่าสังเกตในการใช้ศัพท์ พุรหมนุ กับ อาตมนุมีให้เห็นชัดเจนว่า ในการใช้ศัพท์พุรหมนุนั้นจะไม่นิยมนำมาอธิบายกับความเป็นไปของสรรพสิ่ง/ชีวิตในจักรวาลนี้ โลกนี้ แต่จะนิยมอธิบายถึงความเป็นมาและความสิ้นสุดของสรรพสิ่งและชีวิต รวมทั้งของโลกนี้ จักรวาลนี้ด้วย เมื่ออธิบายเรื่องอย่าง "โลกๆ"หรือเรื่องในจักรวาลปรากฏการณ์ จะใช้คำว่า อาตมนุ และศัพท์อาตมนุนี้ แสดงนัยในการใช้ 2 อย่าง อย่างแรกคือ อาตมนุที่เป็น ตัวแท้ หรือสิ่งที่เที่ยงแท้ (ไม่ตาย) ที่มีอยู่ในทุกสรรพสิ่งชีวิต กับ อาตมนุใช้เป็นศัพท์แปลว่า ตัวตนของชีวิตหนึ่งๆ หากจะค้นหาต่อไปว่า การนำศัพท์คำเดียวกันที่มี 2 นัยประหนึ่งจะตรงข้ามกันเช่นนี้สะท้อนให้เห็นอะไร ? คำตอบเรื่องนี้ต้องพิจารณาจากคำศัพท์อื่นๆที่นำมาใช้ใน 2 นัยเช่นนี้ด้วย คำศัพท์เหล่านี้ได้แก่ วิศว หรือ วิศวรูป ใช้ในความหมายว่า จักรวาล ซึ่งเป็นคำรวมนัยหนึ่ง อีกนัยหนึ่ง แปลว่า ความหลากหลายมากมายหรือรูปอันหลายหลากมากมายหรือรูปอันมีต่างๆกัน ไวศวานร หรือ ไวศวานร-อาตมนุ ใช้ในความหมายว่า จักรวาล ซึ่งเป็นองค์รวมนัยหนึ่ง อีกนัยหนึ่งแปลว่า บุคคลผู้มี

ความหลากหลาย หรืออาตมณผู้มีหลากหลาย คำถามก็คือ ถ้าจักรวาลหรือ อาตมณ เป็นองค์รวมแล้วจะเป็นความหลากหลายมากมายได้อย่างไรกัน จึงดูเป็นประหนึ่งนัยที่ขัดแย้ง ?

ปุรุช ใช้ในความหมายหนึ่ง เป็นศัพท์เรียก พุรหมน หรือ(จักรวาล)สัจภาวะ ในอีกความหมายหนึ่งเป็นศัพท์ แปลว่า บุรุษ หรือ คน ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตที่ไม่เที่ยง ไม่ใช่สัจภาวะ ปราณ ความหมายหนึ่งที่อธิบายในอุปนิษัต หมายถึง พุรหมนซึ่งเป็นสัจภาวะ ในอีกความหมายหนึ่ง เป็นศัพท์แทนสิ่งมีชีวิต หรือลมปราณชีวิต บางทีก็แปลว่า อายตนะทั้งห้า คำถามก็คือ ทั้งปุรุช และ ปราณ เป็นศัพท์ที่แสดงความหมายถึงสิ่งที่มีความตรงข้ามกันคือ สัจภาวะ กับ ไม่ใช่สัจภาวะ ได้อย่างไรกัน ? คำตอบข้อนี้อยู่ที่ การอธิบายความหมายของพุรหมนในอุปนิษัตที่ว่า พุรหมน มี 2 รูป รูปที่ไม่ปรากฏซึ่งเป็นสัจภาวะ เที่ยงแท้ กับ รูปปรากฏที่ไม่เป็นสัจภาวะ ไม่เที่ยงแท้ และเมื่อมีคำอธิบายว่า พุรหมนคือจักรวาล คือทุกสิ่งทุกอย่าง หรือ สิ่งทั้งหลายทั้งปวง และหลายอุปนิษทอธิบายว่า พุรหมน คือ วิศว คือ วิศวรูป(จักรวาล) คือ ไวศวานร, ไวศวานร-อาตมณ คือ ปุรุช คือ ปราณ ฯ เช่นนี้แล้ว เมื่อพุรหมนมีทั้งที่เป็นสัจภาวะที่เที่ยงแท้หนึ่งเดียว เป็นองค์รวม กับ ไม่ใช่สัจภาวะ(ปรากฏการณ์)ที่ไม่เที่ยงแท้ หลากหลาย แตกต่าง คำศัพท์ที่ใช้แทนเหล่านี้จึงมี 2 ลักษณะนี้เช่นนี้ไปด้วย นี่คือการอธิบายหรือคำตอบที่ว่า เหตุใดศัพท์คำเดียวกันจึงมี 2 นัยที่ดูเหมือนจะแตกต่างกัน ข้อที่ควรย้าเพิ่มเติมก็คือ การใช้ศัพท์แสดงไว้ทั้งสองนัยในโคลงต่างๆของอุปนิษทก็เพื่อต้องการให้เข้าใจว่า "ทุกสิ่งทุกอย่าง" หรือ "แต่ละสิ่งแต่ละอย่าง"มีสัจภาวะหรือตัวแท้ที่เป็นอาตมณหรือพุรหมนอยู่ภายใน ภายนอกเช่นเดียวกัน ในจักรวาลสัจภาวะไม่มี "แต่ละสิ่งแต่ละอย่าง" แต่มี "ทุกสิ่งทุกอย่าง"ที่เป็นอย่างเดียวกัน ครั้นเมื่อมาอยู่ในจักรวาลปรากฏการณ์ "ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นอย่างเดียวกัน"นี้ กลายมาเป็น "แต่ละสิ่งแต่ละอย่าง"ที่แตกต่างกันด้วยนามและรูป ศัพท์ในภาษาสันสกฤตแม้ยังจะใช้คำเดิม(ที่ใช้เรียกเมื่อเป็นสัจภาวะ) เช่น อาตมณ ปุรุช วิศว ปราณ ฯ แต่ความหมายได้เปลี่ยนไปจากเดิม เป็นไปตามความหลากหลาย ไม่เที่ยงแท้เมื่ออยู่ในสภาพแห่งจักรวาลปรากฏการณ์ ดังนั้นคำว่าอาตมณที่มีความหมายว่าตัวแท้ในจักรวาลสัจภาวะจึงเป็นตัวตนของบุคคลที่ไม่เที่ยงแท้ในจักรวาลปรากฏการณ์ ปุรุชที่มีความหมายว่าผู้เป็นอมตะ เที่ยงแท้ในจักรวาลสัจภาวะ จึงเป็นบุรุษหรือบุคคลธรรมดาที่ตายได้ในจักรวาลปรากฏการณ์ วิศวที่มีความหมายว่าจักรวาล สัจภาวะ อันเป็นองค์รวมแห่งสิ่งทั้งปวงในจักรวาลสัจภาวะ จึงกลายมาเป็นความหมายว่า หลากหลายมากมายแตกต่างกันไปในจักรวาลปรากฏการณ์ ไปด้วยประการฉะนี้

ตัวอย่างที่ดีที่สุดที่อุปนิษทแสดงไว้ด้วยการใช้ศัพท์ภาษาสันสกฤตศัพท์เดียวที่อธิบายการคลี่คลายของจักรวาลสัจภาวะมาเป็นจักรวาลปรากฏการณ์ที่บอกให้รู้ ถึงตัวตนเหตุและผล ซึ่งทั้งเหตุและผลนี้ก็เกิดขึ้นจากพุรหมนเหมือนกันไปหมดก็คือ ศัพท์คำว่า เทว หรือ เทวตา (เทวตา) นั่นเอง ข้อนี้อธิบายได้ว่า อุปนิษทใช้คำศัพท์ เทว หรือเทวตา ว่า คือพุรหมนหรือจักรวาลสัจภาวะหลายแห่ง โดยใช้ในรูปเอกพจน์และเพิ่มคำขยายจำนวนนับหนึ่งเดียวคือ "เอกเทว" (เอกเทวะ : เศวตาสูตร-อุปนิษท IV.11) และอธิบายต่อไปว่า เอกเทวนี่ กลายเป็น

เทวทั้งหลายทั้งปวง(สรวะ เทวอะ :โอตเรย-อุปนิษทุ III.1.3) ในจักรวาลปรากฏการณ์ เทวาทังหลายนี้คืออะไร? อุปนิษโทธิบายป้องกันว่า ทุกสิ่งทุกอย่างตั้งแต่ที่เราเรียกว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือ เทหัตถุฟากฟ้า เช่น ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ฝน สายฟ้า ไฟ ลม อากาศ ดิน หรืออื่นใดที่ความเชื่อต่อมาเรียกว่า เทพเจ้าเช่นเทพอัศวิน เทพวสุ เทพวรุณ เทพอินทร์ (พระอินทร์)ซึ่งในอุปนิษัทเรียกว่า เทวภายนอก หรือเทวดาภายนอก เทวดาภายนอกที่สำคัญต่อการก่อรูปสรรพชีวิตคือ เทวาทังห้า ได้แก่ อากาศ ลม ไฟ น้ำ ดิน หรือส่วนที่ก่อเป็นรูปร่างหรือสสารกันับเฉพาะเทวาทังสามคือ ไฟ น้ำ ดิน ก็ได้ การอยู่อย่างแยกกันของเทวดาภายนอกเหล่านี้ไม่ก่อให้เกิดสสารหรือรูปร่างและชีวิตขึ้นมาได้ ต้องมารวมกันจึงก่อรูปเรียกว่า ปณฺจภูตหรือปณฺจกฤตภูต สิ่งเหล่านี้เมื่อก่อรูปเป็นร่างกายของชีวิตก็กลายเป็นเทวดาภายใน อุปนิษัทอธิบายว่า เทวหรือเทวดาเหล่านี้คลี่คลายมาจากเอกเทว ก็จริง แต่เมื่อรวมกันก่อรูปร่างขึ้นมาแล้วยังไม่ทำให้เกิดชีวิตขึ้นมาได้ เอกเทวหรือพหุมนต้องเข้าไปสถิตอยู่ภายในร่างกายที่รวมตัวกันขึ้นจากเทว หรือเทวดาเหล่านั้นก่อนจึงจะกลายเป็นชีวิต ดำรงอยู่และมีเชื้อพันธุ์ที่สืบทอดชีวิตต่อไปได้ การใช้คำศัพท์เทว/เทวดา อย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ องค์รวมหนึ่งเดียวที่เป็นสัจภาวะ (พหุมน) จนมาถึงเทวดาแต่ละองค์ที่เป็นสิ่งในธรรมชาติแต่ละอย่างรวมกันเป็นหลายๆอย่าง ที่ก่อรูปเป็นสิ่งมีชีวิตและกลายเป็นเทวดาภายในของสิ่งมีชีวิต โดยทั้งเทวดาภายนอกและเทวดาภายในนี้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของเอกเทวคือพหุมนที่เป็นบ่อเกิดของทุกสิ่งทุกอย่างและคำจุนให้ทุกสิ่งดำเนินไปในสภาวะของการกำเนิด-ดำรงอยู่-สิ้นสุด(เสื่อมสลาย/ตาย)แล้วกำเนิดใหม่ อีกอย่างเป็นวงจร ตามที่ปรากฏในอุปนิษัทเช่นนี้สะท้อนถึงจุดมุ่งหมายของอุปนิษัทที่ต้องการบอกให้รู้ว่ สิ่งที่อยู่แตกต่างกันนี้ล้วนแล้วแต่เป็นของอย่างเดียวกัน ก่อกำเนิดมาจากสิ่งเดียวกัน และที่สำคัญดำรงอยู่ได้ด้วยสิ่งเดียวกันคือ พหุมนหรือเอกเทว และเอกเทวนั้นแหละที่จะทำให้ประจักษ์ได้ถึงความเป็นสิ่งเดียวกันของเทวทั้งหลายทั้งปวง และไม่ได้อยู่ในที่อื่นใดเลย แต่อยู่ในตัวเราเอง เพราะตัวเราประกอบขึ้นด้วยเทวทั้งหลายและเอกเทวก็สถิตอยู่ในตัวเราแล้ว

ศัพท์ภาษาสันสกฤตคำหนึ่งที่แสดงการเปลี่ยนแปลงรูปและความหมายที่แสดงความสัมพันธ์กันอย่างเด่นชัด คือ ภู (ธาตุ) โดยรากศัพท์แปลว่า เป็น, มีอยู่, เป็น ภู ธาตุในอุปนิษัทเมื่อใช้เป็น คำนาม คือภูสฺ แปลว่า แผ่นดินหรือ โลก หมายถึง โลกที่เราอาศัยอยู่นี้ (the earth) ลำพังแต่โลกนี้แผ่นดินนี้ไม่อาจดำรงอยู่ได้ ต้องสัมพันธ์กับสิ่งอื่นอีก ด้วยเหตุนี้อุปนิษัทจึงกล่าวถึง โลกทั้งสาม พร้อมกันไปเสมอ นั่นก็คือ ภูสฺ (โลกนี้) ภาวสฺ (โลกบรรยากาศ/โลกอื่น) สวสฺ หรือ สุวสฺ (ดวงอาทิตย์/โลกโพ้น) (ฉานโทคฺย-อุปนิษทุ III.15.3-7; โอตติรีย-อุปนิษทุ.5.1-4) ขณะเดียวกัน จาก ภู ธาตุ เมื่อเติมปัจจัยต่างๆ ทำให้กลายเป็นคำที่แสดงกาล(เวลา)ทั้งสามได้ด้วย นั่นก็คือ ภูต(อดีต) ภาว(ปัจจุบัน) ภาวษฺย(อนาคต) ที่น่าสังเกตยิ่งไปกว่านั้นก็คือ คำว่า ภูตที่แปลว่า อดีตนี้ แปลได้อีกอย่างหนึ่งว่า ธาตุต่างๆ หรือเทวดาต่างๆ ที่รวมกันก่อกำเนิดสรรพชีวิต โดยประกอบขึ้นจากธาตุหรือสิ่ง 5 อย่างที่เรียกว่าปณฺจภูต หรือมหาภูต ดังที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง การที่อุปนิษัทใช้ศัพท์ ภูต ให้แปลว่า อดีต และแปลว่า ธาตุที่ประกอบกันขึ้นเป็นสิ่งมีชีวิต และ

แปลว่า สิ่งมีชีวิต และจากรากศัพท์ ฏ ที่คลี่คลายเป็นศัพท์ของโลกทั้งสาม และกาลทั้งสาม มี
 นัยสำคัญที่สัมพันธ์กันแสดงถึงวิวัฒนาการที่มีต่อการให้ความหมายจักรวาล-โลก-สรรพสิ่ง-ชีวิต
 โดยผ่านการใช้ศัพท์คำเดียวกันและการเปลี่ยนแปลงรูปศัพท์อย่างน่าสนใจ อธิบายได้โดย
 ลำดับ ดังนี้ เมื่อเกิดจักรวาลปรากฏการณ์ จากการที่โอมแตกออกเป็นสาม รูปที่เป็นโลก จึงเกิด
 เป็นโลกทั้ง 3 (มิติ3มิติ) ข้างต้น และเกิดกาลเวลา(มิติที่4) การประกอบกันของกาล-อวกาศ(มิติ
 ทั้ง4)นี้แหละที่แสดงความเป็นจักรวาลปรากฏการณ์ โลกที่มีมนุษย์อยู่ซึ่งเป็นโลกแห่งกาลเวลา
 จึงเรียกว่า ภูต และกาลเวลาทั้งสามก็มาจากรากศัพท์ ฏ เช่นเดียวกัน กาลเวลาเคลื่อนไปไม่
 ย้อนกลับ อดีตที่ผ่านมาหรือโลกตั้งแต่แรกกำเนิดเรื่อยมาที่มีธาตุ(olomemt)ทั้งหลายทั้งปวงอัน
 เป็นของโลกมาพร้อมกับโลกแล้วนั้น จึงเรียกว่า ภูต หรือ ภูที่เป็นมาแล้ว (หรือ ภูทำให้เป็น
 แล้ว โดยใช้ ติ ปัจจัยเติมเพื่อทำเป็นรูปศัพท์ที่เป็น past passive participle แสดง อดีต หรือ
 ความเป็นมาแล้ว หรือ ความเป็นสิ่งนั้นๆแล้ว) สิ่งมีชีวิตหรือชีวิต ไม่ใช่ผลผลิตของปัจจุบันแต่
 เป็นผลผลิตของธาตุหรือ ภูที่เป็นมาแล้ว(ภูต) หรือมีมาแล้วแต่อดีต ดังนั้นศัพท์ที่ใช้กับสิ่งมีชีวิต
 หรือ ชีวิต จึงใช้ว่า ภูต เช่นเดียวกัน อนึ่งการใช้ศัพท์มหต ภูต (ภูตที่ยิ่งใหญ่)เรียกพुरुหมนใน
 พุทธทาสญาณก-อุปนิษทุ II.4.2 เป็นสิ่งหนึ่งที่ต้องการแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง
 ชีวิตในจักรวาลปรากฏการณ์กับจักรวาลสัจภาวะหรือพुरुหมน เพื่อแสดงให้เห็นการคลี่คลาย
 จากจักรวาลสัจภาวะมาเป็นจักรวาลปรากฏการณ์ และจักรวาลปรากฏการณ์คลี่คลายไปเป็น
 โลก สรรพสิ่ง ชีวิต ภายใต้ความสัมพันธ์ของกาล-อวกาศ (มิติทั้ง 4 คือ มิติรูปทรง 3 มิติ มิติ
 เวลา 1 มิติ) สามารถสรุปจากคำอธิบายในไมตรี-อุปนิษทุ VI.3,.4,.5,.6 ที่ว่า โอม คือ พुरुหมน
 โอม คือทุกสิ่งทุกอย่าง มี 2 รูปคือ ปรากฏจากรูปร่างที่เป็นจักรวาลสัจภาวะหนึ่งเดียว เป็นสิ่งที่
 ไม่เสื่อมสลาย หรืออक्षร กับมีรูปร่างที่เป็นจักรวาลปรากฏการณ์อันเกิดจากการแตกออกของ
 อक्षร ออกเป็น อक्षร 3 ตัวอักษร (อक्षร=อักษร) เพราะคำว่า โอม ประกอบด้วย อักษร 3 ตัว
 (อ อ ม) คำว่า อक्षรที่แปลว่า สิ่งไม่เสื่อมสลายของจักรวาลสัจภาวะ เมื่อแตกออกก็กลายมา
 เป็นคำว่า อักษร หรือ ตัวหนังสือของจักรวาลปรากฏการณ์ จากอักษรนี้แหละก่อให้เกิด เสียง
 คำพูด (วาจา) และภาษาอันเป็นที่เกิดนามต่างๆ(คำศัพท์ต่างๆ) จากโอม อक्षร หรือ โอมที่ไม่
 เสื่อมสลาย ในจักรวาลสัจภาวะ จึงกลายมาเป็น สิ่งที่แตกออกจากโอมอักษร 3 ตัว(3 สิ่ง) เป็น
 อักษรหรือตัวหนังสือและสิ่งที่ก่อเกิดจากสิ่งนี้ซึ่งเป็นสิ่งที่เสื่อมสลายในจักรวาลปรากฏการณ์
 และจาก 3 สิ่งก็กลายเป็นความหลากหลาย 3 สิ่งที่แตกออกมาจากโอม 3 ตัวอักษรนั้น ทำให้
 เกิด 3 สิ่งที่มี ต้น กลาง ปลาย รูปของโอมที่เป็น รูปมิติทั้ง3 (มิติอวกาศ) คือ โลกทั้ง3 โลกนั้น
 รูปของโอมที่เป็นกาลเวลา(มิติที่4) ต้น คือ อดีต กลางคือ ปัจจุบัน ปลายคืออนาคต ทุกสิ่งทุก
 อย่างในจักรวาลปรากฏการณ์ที่มีกาล-อวกาศ จึงมี ต้น-กลาง-ปลาย มีกำเนิด-คงอยู่-สิ้นสุด ทั้ง
 เชื่อมต่อกันไปและเป็นวงจร การเชื่อมต่อกันของสภาวะเช่นนี้ในจักรวาลปรากฏการณ์และการ
 เชื่อมต่อกันของความเป็น3ของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงมีนัยอย่างไรวินั้น อุปนิษทุอธิบายโดยใช้
 อักษรวิธี ด้วยการยก การแยกศัพท์ภาษาสันสกฤต คำว่า สตยุม (พุทธทาสญาณก-อุปนิษทุ

V.5.1; ฉานโตกย-อุปนิษยVIII.3.5) โดยกล่าวว่า คำว่า สตยม หรือ ความจริง ที่กำเนิดจาก พุรหมนุในตอนเริ่มต้นจักรวาลนั้น ประกอบด้วยอักษร 3 พยางค์ คือ ส ติ ยม พยางค์แรกและ พยางค์สุดท้าย เป็นความแท้จริง เพราะ ส แปลว่า ความเป็นอมตะหรือไม่ตาย ยม แปลว่าสิ่งเชื่อมหมายถึงสิ่งเชื่อม พยางค์แรกกับพยางค์ที่สอง ส่วน ติ แปลว่า ความตาย จึงไม่ใช่ ความแท้จริง เป็นความลวง เมื่อ ส-ติ-ยม ถูกเชื่อมเข้าด้วยกัน ความไม่จริงถูกห่อซ่อนไว้ใน ความแท้จริง ซึ่งหมายถึง จักรวาลสัจภาวะห่อซ่อนจักรวาลปรากฏการณ์ที่เป็นความไม่แท้จริง เอาไว้ และเมื่อคำว่า สตยม แตกออกเป็นพยางค์ 3 พยางค์ไม่เชื่อมกันเป็นคำเดียว(ด้วยการ เปล่งเสียง ส-ติ-ยม ทีละพยางค์ เทียบได้กับการเปล่งเสียง โอม อ-อุ-ม ออกเป็น 3 พยางค์เช่น กัน) จักรวาลปรากฏการณ์ที่ถูกม้วนซ่อนไว้จึงคลี่คลายออกมาจากจักรวาลสัจภาวะ

ผลจากการถ่ายทอดและแปลไศลกอุปนิษยและการวิเคราะห์คำศัพท์ภาษาสันสกฤตที่ สัมพันธ์กับการค้นหาความหมายของ การกำเนิด-สิ้นสุดของจักรวาล-โลก-สรรพสิ่ง-ชีวิตจาก อุปนิษยทั้งหลายข้างต้น ทำให้ประจักษ์ถึงความสำคัญของภาษาสันสกฤตที่เป็นกุญแจไปสู่ความ เข้าใจสาร(message)ที่อุปนิษยพยายามใช้อักษรวิธีทางภาษาสันสกฤตเพื่อส่งให้กับผู้ศึกษา อุปนิษยนอกเหนือจากการอธิบายด้วยเนื้อหา อุปนิษยตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งที่มนุษย์ ใช้สื่อสาร นับตั้งแต่ เสียง วาจา จนกระทั่งภาษา คงเพราะเห็นว่า ด้วยวาจาหรือภาษาสื่อสารนี้ แหะละที่ทำให้มนุษย์ถ่ายทอดความรู้และสืบทอดวัฒนธรรมที่นำไปสู่พัฒนาการทางภูมิปัญญาจน กระทั่งสามารถไปถึงซึ่งการรู้แจ้งสัจธรรมได้ในที่สุด ดังที่ฉานโตกย-อุปนิษยI.1.2.1 กล่าวว่า "รส(แก่นแท้)ของภูตทั้งหลาย(สรรพสิ่งชีวิต)คือดิน รสของคือน้ำ รสของน้ำคือฟิรพันธุ์ รสของ ฟิรพันธุ์คือมนุษย์ รสของมนุษย์ คือวาจา(ภาษา)" นั่นเอง

ประเด็นที่สอดคล้องกันของอุปนิษยเรื่องจักรวาล-โลก-สรรพสิ่ง-ชีวิต คืออะไร? กำเนิดและสิ้นสุดเพราะเหตุใดอย่างไรที่ไหน ?และเมื่อไร ?

อุปนิษยทั้ง 18 อุปนิษยให้คำตอบว่า อะไรคือจักรวาล-โลก-สรรพสิ่ง-ชีวิตในประเด็น ที่สอดคล้องกัน ดังต่อไปนี้

1. จักรวาลมีสองความหมาย คือจักรวาลสัจภาวะ กับ จักรวาลปรากฏการณ์ ซึ่ง ล้วนแล้วแต่เป็นพุรหมนุ แต่มีนัยที่ต่างกัน กล่าวคือ จักรวาลสัจภาวะคืออันหนึ่งอันเดียวกับ พุรหมนุ เป็นความแท้จริง เทียงแท้ อยู่เหนือการกำเนิดและสิ้นสุด(ไม่มีเกิด ไม่มีตาย) เป็นองค์ รวมของทุกสิ่งทุกอย่าง ขณะที่จักรวาลปรากฏการณ์เป็นสิ่งที่เกิดมาจากการกระทำของจักรวาล สัจภาวะหรือพุรหมนุ แต่เมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว ไม่ว่าจะคลี่คลายไปเป็น โลก สรรพสิ่ง ชีวิตที่หลากหลาย เป็นสิ่งไม่เที่ยงแท้ เสื่อมสลาย มีเกิด-ดำรงอยู่-ตายอย่างเป็นวงจรก็ตาม ก็ยังอยู่ภายใต้ การกำชูของจักรวาลสัจภาวะหรือพุรหมนุ ด้วยเหตุที่ว่า จักรวาลสัจภาวะนี้ได้เข้าไปอยู่ในทุก สิ่งทุกอย่างของจักรวาลปรากฏการณ์เป็นตัวแท้ที่เรียกว่า อาตมณู และยังแพร่กระจายอยู่ภาย

นอกของทุกสิ่งทุกอย่างของจักรวาลปรากฏการณ์ด้วย เรียกได้ว่า จักรวาลปรากฏการณ์ดำรงอยู่ในจักรวาลสัจภาวะ ไม่ได้หลุดเร้นออกไปไหนเลย เมื่อจักรวาลสัจภาวะ(พหุมนุ)อยู่ทั้งภายในและภายนอกจักรวาลปรากฏการณ์เช่นนี้ ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างเชื่อมโยงกันด้วยเส้นสายใยที่จักรวาลสัจภาวะสร้างขึ้นและชักทอให้แผ่ขยายครอบคลุมและเป็นผู้สาวหรือชักสายใยนี้ด้วย

2. อุปนิษัตถ์แล้วแต่ให้ความหมายจักรวาลสัจภาวะว่า คือพหุมนุซึ่งไม่มีกำเนิด ไม่มีการสิ้นสุด เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้ว และมีอยู่อย่างแท้จริง โดยอธิบายสอดคล้องกันในส่วนที่จะปฏิเสธการแสดงคุณสมบัติของพหุมนุ (หรือจักรวาลสัจภาวะ) ด้วยสองแนวทางนี้หรือแนวทางใดแนวทางหนึ่ง ดังต่อไปนี้คือ แนวทางที่หนึ่ง พหุมนุอยู่เหนือการรับรู้ เหนือการอธิบาย โดยใช้มิติของมนุษย์ธรรมดา(ที่มี 4 มิติ)ที่ติดอยู่กับจักรวาลปรากฏการณ์ ดังนั้นพหุมนุจึงไม่ใช่อะไรทั้งนั้นที่นิยามได้ ไม่ใช่ทั้งมีและไม่มี ไม่ใช่ทั้งปรากฏรูปและไม่ปรากฏรูป ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่อธรรม ไม่ใช่อย่างนั้น ไม่ใช่อย่างนี้ (น อิติ น อิติ) ฯ แนวทางที่สอง พหุมนุเป็นที่สุดของที่สุด ยิ่งใหญ่ที่สุด รู้แจ้งที่สุด อยู่ในทุกหนแห่งอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เป็นบรมสุขที่สุด(อานนท) เป็นความแท้จริงที่สุด ฯ การให้ความหมายในแนวทางใดแนวทางหนึ่ง หรือทั้งสองแนวทางเช่นนี้ ทำให้ไม่สามารถที่จะให้คำตอบต่อคำถามที่ตั้งขึ้นตามมิตินุญยในจักรวาลปรากฏการณ์ (ที่มีเพียง 4 มิติ)ที่ว่า จักรวาลสัจภาวะคืออะไร? มีกำเนิดและสิ้นสุดเพราะเหตุใด? อย่างไร? ที่ไหน? และเมื่อไร? ทุกอุปนิษัตถ์ไม่มีคำตอบให้ในเรื่องนี้ มีแต่คำตอบที่ตรงกันคือ จักรวาลสัจภาวะที่อยู่ในอุปนิษัตถ์เรียกว่า พหุมนุ นั้น แม้จะอยู่เหนือคำอธิบาย แต่เป็น หนึ่งเดียวที่มีอยู่แท้จริง สิ่งอื่นนอกเหนือจากนี้(หมายถึงจักรวาลปรากฏการณ์)ไม่ใช่หนึ่งเดียว และ ไม่จริงทั้งนั้น

3. แม้ว่าแต่ละอุปนิษัตถ์แสดงการอธิบายเรื่องจักรวาลปรากฏการณ์ -โลก -สรรพสิ่ง-ชีวิตว่ากำเนิดและสิ้นสุดเพราะเหตุใด? อย่างไร? ที่ไหน?และ เมื่อไร? แต่แสดงไว้ไม่เท่าเทียมกัน ถึงกระนั้น สิ่งที่แสดงไว้อย่างสอดคล้องกันที่สุด ก็คือจักรวาลปรากฏการณ์มีขึ้นมาได้สืบเนื่องมาจากจักรวาลสัจภาวะหรือพหุมนุ และเกิดขึ้นอย่างมีเจตจำนง ไม่ใช่ความบังเอิญ จุดเริ่มต้นแห่งการกำเนิดจักรวาลปรากฏการณ์โดยการกระทำของพหุมนุ นั้น บางอุปนิษัตถ์ใช้คำว่า "ถูกสร้างขึ้น" "ได้ทำให้เกิดขึ้น" (สฤษฎา, อสฤษฎ) แต่เมื่อพิจารณาจากคำอธิบายในโคลกต่างๆ ล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นว่า ไม่ใช่การสร้างที่นำเอาสิ่งอื่นใดมาประกอบกันขึ้น แต่เป็นผลผลิตที่ออกมาจาก(ตัว)พหุมนุเอง คำที่ตรงความหมายที่อุปนิษัตถ์ต้องการสื่อซึ่งพ้องต้องกันมากที่สุด คือ "เป็นการคลี่คลายออกมาจากพหุมนุ" ไม่ว่าอุปนิษัตถ์จะใช้คำเรียกสิ่งแรกสุดที่"คลี่คลายออกมา"นี้ด้วยคำที่ตรงกันบ้าง ไม่ตรงกันบ้าง แต่ละคำก็มีความหมายที่อธิบายเหตุการณ์ตอนเริ่มกำเนิดซึ่งอยู่ในภาวะที่ปราศจากรูปทรง หรือเป็นนามธรรมมากกว่ารูปธรรม ต่อมาเมื่อมีการวิวัฒนาการไปและก่อเกิดรูปทรงต่างๆขึ้นแล้วและพหุมนุเข้าไปสถิตในสิ่งต่างๆแล้วนั้นแหละ จักรวาลปรากฏการณ์จึงเป็นรูปร่างที่ทำให้คิดคำนึงถึงหรืออธิบายด้วยมิตินุญยได้

4. ความสอดคล้องกันอย่างหนึ่งของอุปนิษัตถ์ทั้งหลายในการอธิบายความเป็นมาและ เป็นไปของการกำเนิดและสิ้นสุดจักรวาล-โลก-สรรพสิ่ง-ชีวิตก็คือ การคลี่คลายของจักรวาล

สัจภาวะมาเป็นจักรวาลปรากฏการณ์นั้น จักรวาลสัจภาวะไม่ได้สูญเสียสิ่งใดเลย ยังคงสภาพบริบูรณ์ เป็น "ที่สุด" อย่างเต็ม มีอยู่อย่างไรก็อย่างนั้น และมนุษย์รู้เข้าใจไม่ได้ด้วยปัญญาธรรมดา" ขณะที่จักรวาลปรากฏการณ์นั้นมาจากจุดเริ่มต้นที่ไม่กระจ่างชัดในรูปธรรมค่อยๆ วิวัฒนาการมาโดยลำดับ ทุกอุปนิษัเสนอโศลกที่สอดคล้องกันว่า การวิวัฒนาการเป็นขั้นตอนโดยลำดับที่ทำให้เกิดรูปแบบของสรรพสิ่งและชีวิตมากมายหลากหลายเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนเหลือคณานับเช่นใน ปัจจุบันนี้สัมพันธ์กับระบบการเชื่อมโยงพึ่งพาอาศัยกันและกันที่อุปนิษัชื่อว่า "กินกันและกัน" หรือ เป็น "อาหารของกันและกัน" นั่นเอง และคำว่า "พิธีกรรมบูชา" หรือ "การสังเวทบูชา" ในอุปนิษัก็ไม่ได้มีความหมายอะไรอื่น นอกจากหมายถึง "การกระทำเพื่อเชื่อมโยงระบบการกินซึ่งกันและกันไม่ให้ขาดสาย" เพราะ สรรพสิ่งและชีวิต ต่างเป็นผู้กินและสิ่งที่ถูกกินซึ่งกันและกัน คำว่าเทวหรือเทวดาในอุปนิษัจึงไม่ใช่สิ่งที่มีอภินิหารหรืออยู่เหนือการรับรู้ของมนุษย์ เทวหรือเทวดา คือคำเรียกแทนสิ่งในธรรมชาติที่ประกอบขึ้นเป็นตัวเรา ชีวิต พืช สัตว์และสรรพสิ่งต่างๆ ที่แลกเปลี่ยนสสาร-พลังงานในระบบนิเวศในโลกและในจักรวาลปรากฏการณ์นี้ ถึงกระนั้นก็ยังคงเว้นไว้แต่ เอกเทวหรือพुरुหมนที่ไม่รวมอยู่ในผู้กินหรือผู้ถูกกินใดๆ แต่เป็นผู้ทำให้เกิดการดำเนินไปของระบบการกินซึ่งกันและกันของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในจักรวาลปรากฏการณ์ มาถึงตรงนี้ อุปนิษัทางอุปนิษัก็กล่าวออกมาว่า จักรวาลปรากฏการณ์นั้นแหละที่ถูกทำให้เกิดขึ้นเพื่อเป็น "สิ่งที่ถูกกิน" หรือ "อาหาร" ของจักรวาลสัจภาวะ การกินในลักษณะนี้ก็คือ การดำรงอยู่ของจักรวาลปรากฏการณ์ทำให้เกิดการประจักษ์ถึงความมีอยู่อย่างเที่ยงแท้ของจักรวาลสัจภาวะหรือพुरुหมนนั่นเอง

5. อุปนิษัทั้งหลายมีความสอดคล้องกันในการเสนอเรื่อง "กรรม" ว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้จักรวาลปรากฏการณ์(รวมทั้งโลก-สรรพสิ่ง-ชีวิต)มีกำเนิด-สิ้นสุดอย่างเป็นวงจรย้อนกลับหรือหมุนวนหรือสังสารวัฏ และยังใช้ "กรรม" อธิบายสรรพสิ่ง-ชีวิตในจักรวาลปรากฏการณ์ที่ก่อรูปและดำรงอยู่อย่างหลากหลาย แตกต่างกันไป และไม่เท่าเทียมกัน

ทุกอุปนิษัมีจุดเน้นในการอธิบายเรื่องกรรมที่นำไปสู่การเวียนว่ายตายเกิดซ้ำแล้วซ้ำเล่าของชีวิตโดยเฉพาะชีวิตมนุษย์มากกว่าสิ่งอื่นใดและ "กรรม" ก็เกิดมีเกิดเป็นขึ้นมาเมื่อจักรวาลปรากฏการณ์บังเกิดขึ้น นี่ก็เพราะสรรพสิ่งชีวิตทั้งหลายในจักรวาลปรากฏการณ์เกิดการเห็นความแปลกแยกแตกต่างกันและกันจึงเป็นผู้สร้างกรรมให้เกิดขึ้นในจักรวาลปรากฏการณ์กลายเป็นวงจรของการเกิด-ดำรงอยู่-ตายอย่างไม่สิ้นสุดวนเวียนอยู่ในจักรวาลปรากฏการณ์นี้เอง

ทุกอุปนิษัไม่มีคำตอบให้กับคำถามที่ว่า ก่อนเกิดจักรวาลปรากฏการณ์ไม่มีกรรมแล้วไปเอากรรมมาจากไหนกันมาทำให้เกิดเป็นจักรวาลปรากฏการณ์ขึ้น แลละ จักรวาลปรากฏการณ์เกิด-ดับซ้ำแล้วซ้ำอีก จนไม่อาจบอกได้ว่ามีกี่จักรวาล หรือกี่ครั้งกี่หน จนมาถึงจักรวาลปรากฏการณ์ที่เป็นโลก เป็นตัวเราเช่นทุกวันนี้ แต่จักรวาลปรากฏการณ์แรกสุดหรือจักรวาลแรกที่อุปนิษับอกว่าคลี่คลายมาจากจักรวาลสัจภาวะนั้น กรรม มีบทบาทต่อการก่อเกิดในครั้ง

แรกนี้แคไหน ? หรือถ้ากำเนิดขึ้นเพราะกรรมด้วยเช่นกัน แล้วใครหรืออะไรเล่าเป็นผู้กระทำกรรมนั้นให้เกิดเป็นจักรวาลปรากฏการณ์ครั้งแรกสุดขึ้นมา ? เพราะสิ่งที่เกิดในครั้งแรกสุดนี้ย่อมจะยังไม่มีกรรมอันเป็นผลการกระทำของจักรวาลที่แล้วมาหรือมีการสร้างกรรมของสรรพสิ่งชีวิตในจักรวาลปรากฏการณ์เนื่องจากสิ่งเหล่านี้ยังไม่เคยเกิดขึ้น หรือยังอยู่นอกเหนือการเกิดวงจรของกรรมนั่นเอง

ถ้าย้อนคำของอุปนิษัทที่ว่า พุรหมนุ หรือจักรวาลสัจภาวะเป็นผู้สร้างจักรวาลปรากฏการณ์ขึ้นมา เมื่อเป็นดังนี้ ก็น่าจะเป็นพุรหมนุนี้แหละที่เป็นผู้"กระทำการกรรม"นั้น แต่ก็มีข้อโต้แย้งอีกว่า พุรหมนุหรือจักรวาลสัจภาวะอยู่เหนือการกระทำการกรรมใดๆ แล้วจะเป็นผู้กระทำการกรรมอย่างไรได้ ทั้งการสร้างก็เป็นการคลี่คลายจากเนื้อในของพุรหมนุเองที่ต้องออกมาจากสิ่งดีๆ จึงกล่าวว่า สิ่งแรกที่ออกมาคือ สത്യมฺ(ความแท้จริง) แต่เมื่อออกมาแล้ว กระบวนการคลี่คลายวิวัฒนาการไปจากสิ่งหนึ่งสู่อีกสิ่งหนึ่งจนเป็นจักรวาลปรากฏการณ์และเกิดมีกรรมขึ้นมานั้น ไม่ใช่การกระทำของพุรหมนุแล้ว เพราะถ้าเป็นการกระทำของพุรหมนุ ก็คงไม่เกิดดวงจรกำเนิด-คงอยู่-ตายของสรรพสิ่งชีวิตที่หมุนวนในจักรวาลปรากฏการณ์ขึ้นมาได้ เพราะพุรหมนุอยู่เหนือสิ่งเหล่านี้ เมื่อเป็นดังนี้ ปัญหาเรื่อง กรรม กับ การกำเนิดของจักรวาลปรากฏการณ์ในครั้งแรกสุดจึงยังหาคำตอบในอุปนิษัทไม่ได้

6. อุปนิษัทล้วนสอดคล้องต้องกันในความพยายามที่จะอธิบายว่า พุรหมนุหรือจักรวาลสัจภาวะอันเป็นเป้าหมายสูงสุดที่ทำให้ทุกสรรพสิ่งชีวิตในจักรวาลปรากฏการณ์หลุดพ้นจากวงจรการเวียนว่ายตายเกิดนั้น แม้จะกล่าวว่ายู่ทุกหนแห่งทั้งภายในและภายนอกของสรรพสิ่งชีวิตในจักรวาลปรากฏการณ์ แต่การค้นหาให้พบหรือเข้าถึงนั้น มิได้อยู่ที่ไหนเลย แต่อยู่ใน"หัวใจ"หรือซ่อนอยู่ในที่เร้นลับแห่งหัวใจของมนุษย์ทุกคน ทุกอุปนิษัทดูเหมือนจะเน้นจำเพาะเจาะจงลงไปว่า อยู่ในหัวใจของมนุษย์เท่านั้น สรรพสิ่งหรือพืชสัตว์อื่นใดในโลก ไม่ใช่หมายความว่า มีแต่มนุษย์เท่านั้นที่มีโอกาสเข้าถึงหรือรู้แจ้งพุรหมนุ มีแต่มนุษย์เท่านั้นที่จะหลุดพ้นจากจักรวาลปรากฏการณ์ที่หมุนวนนี้ หลายอุปนิษัทพยายามอธิบายให้เห็น ความสัมพันธ์ของ"หัวใจ" กับ "ศีระะ" หรือสมอง อันเป็นจุดสิ้นสุดแห่งการบรรลุมะการรวมกันเข้าของ"โอม" (อักษร 3 ตัวมารวมเป็นหนึ่งเดียว)ที่ไม่เสื่อมสลาย มนสฺ(ใจจิต)ที่ไม่เห็นความแปลกแยกแตกต่างหลากหลายของสรรพสิ่งชีวิต ว่าเป็นสิ่งสำคัญของผู้รู้แจ้งพุรหมนุที่จะไปถึงซึ่งพุรหมนุหรือการหลุดพ้นอย่างแท้จริงจากการเวียนว่ายตายเกิด ไปสู่ภาวะนิรวาณ ที่ไม่ต้องพบกับการกำเนิด-คงอยู่-สิ้นสุดในจักรวาลปรากฏการณ์อีกต่อไป เพราะนิรวาณ เป็นภาวะของจักรวาลสัจภาวะหรือพุรหมนุนั่นเอง

คำอธิบายในอุปนิษัทเช่นนี้ จึงตอบคำถามในเรื่อง เมื่อไร? และที่ไหน ? ได้โดยสรุปในประเด็นต่างๆ ดังนี้

คำถาม : จักรวาลสัจภาวะมีกำเนิดและสิ้นสุดเมื่อไร ?

คำตอบ : ไม่มี ไม่มีว่ากำเนิดหรือสิ้นสุดเมื่อไร เพราะมีอยู่แล้วในภาวะที่ไม่มีกาล

เวลา

คำถาม : จักรวาลสัจภาวะมีกำเนิดและสิ้นสุดที่ไหน ?

คำตอบ : ไม่มี ไม่มีว่ากำเนิดหรือสิ้นสุดที่ไหน เพราะมีอยู่แล้วในภาวะที่ไม่มีตำแหน่งแห่งที่

คำถาม : เมื่อเกี่ยวข้องกับจักรวาลปรากฏการณ์ จักรวาลสัจภาวะอยู่ที่ไหน?

คำตอบ : มีอยู่ก่อนจักรวาลปรากฏการณ์ อยู่ทั้งภายในและภายนอกจักรวาลปรากฏการณ์ ค้นหาจุดบรรจบได้ในหัวใจมนุษย์เท่านั้น

คำถาม : จักรวาลปรากฏการณ์กำเนิดและสิ้นสุดเมื่อไร ? และ ที่ไหน ?

คำตอบ : เมื่อเริ่มมีกาลเวลา เมื่อมีกรรม มีการกำเนิด-คงอยู่-สิ้นสุดหมุนวนเป็นวงไปมาเพราะมีกรรม กำเนิดขึ้นที่ภายใน(เนื้อใน)ของจักรวาลสัจภาวะ (พหุมน) และดำรงอยู่ทั้งภายในและภายนอกจักรวาลสัจภาวะ

คำถาม : จุดกำเนิดและสิ้นสุดอย่างแท้จริงของจักรวาลปรากฏการณ์อยู่ที่ไหน? เมื่อไร?

คำตอบ : อยู่ที่จักรวาลสัจภาวะ (พหุมน) อยู่ที่ความรู้แจ้งในพหุมน(ธาตุมน) โดยเข้าร่วมเป็นหนึ่งเดียวกับธาตุมน (พหุมน) ที่อยู่ในที่เร้นลับที่สุดของหัวใจมนุษย์เอง จักรวาลปรากฏการณ์จะสิ้นสุดเมื่อมนุษย์รู้แจ้งจักรวาลสัจภาวะและหลุดพ้นจากวงจรเวียนว่ายตายเกิดไปสู่ภาวะนิรวาณกันทุกหมู่เหล่า

ประเด็นที่สอดคล้องของอุปนิษัทกับทฤษฎีวิทยาศาสตร์เรื่อง จักรวาล-โลก-สรรพสิ่ง-ชีวิตคืออะไร ? กำเนิดและสิ้นสุดเพราะเหตุใด?อย่างไร? ที่ไหน? และเมื่อไร?

ความสอดคล้องของอุปนิษัททั้ง 18 อุปนิษัทกับทฤษฎีวิทยาศาสตร์ต่างๆที่เสนอไว้ในบทที่ 2 และบทที่ 3 มีประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ทั้งอุปนิษัทและทฤษฎีวิทยาศาสตร์สอดคล้องกันในข้อที่เสนอให้เห็น จักรวาลเป็น 2 ลักษณะ คือจักรวาลสัจภาวะ กับ จักรวาลปรากฏการณ์ แต่ทฤษฎีวิทยาศาสตร์เรียกจักรวาลสัจภาวะว่า จักรวาลดั้งเดิม หรือสภาวะดั้งเดิมของจักรวาล ที่เป็นที่สุดของที่สุด และอยู่เหนือการประจักษ์รับรู้ของมิติในจักรวาลปรากฏการณ์

2. ทั้งอุปนิษัทและทฤษฎีวิทยาศาสตร์ อธิบายความหมายของจักรวาล โลก สรรพสิ่งชีวิต ที่มีความหมายแยกกันเป็นส่วนๆและจักรวาล-โลก-สรรพสิ่ง-ชีวิต ที่มีความหมายรวมกัน ไม่แยกกัน การอธิบายความหมายที่แยกกันถือเป็นการอธิบายตามมิติของจักรวาลปรากฏการณ์เท่านั้น ขณะที่การอธิบายความหมายรวม ไม่แยก เป็นความหมายของทั้งจักรวาลสัจ

ภาวะและจักรวาลปรากฏการณ์ ทฤษฎีวิทยาศาสตร์ยุคใหม่มีแนวโน้มที่จะอธิบายความหมายรวมแบบเดียวกับอุปนิษัมากกว่าการอธิบายความหมายแยกเป็นส่วนๆ แสดงถึงแนวโน้มการเข้ามาชิดใกล้กันของปรัชญาอุปนิษักับทฤษฎีวิทยาศาสตร์ยุคใหม่

3. ทั้งอุปนิษัและทฤษฎีวิทยาศาสตร์(โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีของสตีเฟน ฮอว์กิง ทิมоти เฟอริส) อธิบายว่า จักรวาลปรากฏการณ์คลี่คลายมาจากจักรวาลสัจภาวะหรือจักรวาลดั้งเดิมเช่นเดียวกัน แต่มีข้อต่างอยู่ที่ว่า ทฤษฎีวิทยาศาสตร์อธิบายว่า เมื่อคลี่คลายออกมาเป็นจักรวาลปรากฏการณ์นั้น จักรวาลสัจภาวะหรือจักรวาลดั้งเดิมสูญสลายไป ไม่มีเหลืออยู่ ขณะที่อุปนิษัอธิบายว่า เมื่อคลี่คลายออกไปเป็นจักรวาลปรากฏการณ์มากน้อยเพียงใดก็ตาม จักรวาลสัจภาวะก็ไม่ได้สูญเสียอะไรเลย ยังคงมีอยู่อย่างเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง ทฤษฎีวิทยาศาสตร์ของเดวิด โบห์ม คาร์ล 프리ชแมน แก่ปัญหาความไม่สอดคล้องนี้ ด้วยการเสนอคำอธิบายว่า จักรวาลสัจภาวะมีอยู่อย่างไรก็อย่างนั้นตรงตามอุปนิษั และเป็นองค์รวมซึ่งรวมเอาจักรวาลปรากฏการณ์เข้าไว้ การที่คลี่คลายมาเป็นจักรวาลปรากฏการณ์เป็นเพียง"ภาพฉาย"(แบบโฮโลแกรม)หรือที่อุปนิษัเรียกว่า มายา หรือ ปรพิมพ(ภาพสะท้อนเหมือนกระจกเงา) เป็นประหนึ่ง"เงา"ของจักรวาลสัจภาวะ ไม่ใช่ความแท้จริง จักรวาลสัจภาวะจึงมีเงาเป็นจักรวาลปรากฏการณ์เสมอ ถ้าไม่มีความ"มีอยู่"ของจักรวาลสัจภาวะจะมีจักรวาลปรากฏการณ์อย่างไรได้ จักรวาลสัจภาวะหรือจักรวาลดั้งเดิมที่นักวิทยาศาสตร์อื่นๆกล่าวถึง จึงยังคงอยู่ และไม่ได้แยกออกไปจากจักรวาลปรากฏการณ์เลย แต่เราประจักษ์ด้วยมิติมนุษย์ที่ติดอยู่กับการมองเห็นความแปลกแยกแตกต่างที่เป็นไปในจักรวาลปรากฏการณ์ไม่ได้เท่านั้น

4. แม้ว่าอุปนิษัและทฤษฎีวิทยาศาสตร์นำเสนอจักรวาลใน 2 ความหมาย คือ จักรวาลสัจภาวะ กับ จักรวาลปรากฏการณ์ แต่อุปนิษัมุ่งเน้นอธิบายจักรวาลสัจภาวะซึ่งก็คือการ อธิบายเรื่องพรหมนหรืออาตมณ ทั้งๆที่กล่าวเสมอว่า อธิบายได้ยาก รับรู้ได้ยาก หรือเหนือกว่าคำอธิบาย ๙ แต่ก็ยังพยายามอธิบายในส่วนที่จักรวาลสัจภาวะ(พรหมน/อาตมณ)นั้นเข้ามาสัมพันธ์กับจักรวาลปรากฏการณ์เสียเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่ทฤษฎีวิทยาศาสตร์ เน้นการอธิบายจักรวาลปรากฏการณ์และให้น้ำหนักการกล่าวถึงจักรวาลสัจภาวะหรือจักรวาลดั้งเดิมน้อยมาก และส่วนที่จักรวาลสัจภาวะเข้ามาสัมพันธ์กับจักรวาลปรากฏการณ์ ก็มีไม่มาก มีบางทฤษฎีเช่นทฤษฎีของเดวิด โบห์ม ที่พยายามอธิบายถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือองค์รวมของทั้งจักรวาลสัจภาวะและปรากฏการณ์ แต่ก็มีได้เสนอไว้อย่างพิศดารเท่ากับที่ปรากฏในอุปนิษั ที่เต็มไปด้วยข้อความย่ำๆซ้ำๆไปมาในการอุปมาอุปมัยต่าง ๆ นานาเพื่อจะให้เข้าใจให้ได้ว่า สัมพันธ์กันอย่างไรระหว่างจักรวาลสัจภาวะกับจักรวาลปรากฏการณ์

5. ทั้งอุปนิษัและทฤษฎีวิทยาศาสตร์ นำเสนอการวิวัฒนาการอย่างเป็นขั้นตอนของจักรวาลปรากฏการณ์อย่างสอดคล้องกัน แต่จะต้องวิเคราะห์ในรายละเอียดว่า สอดคล้องในแต่ละประเด็นมากน้อยเพียงใดในประเด็นหลัก ๆ ของการกำเนิดและสิ้นสุดอันเป็นไปตามการวิวัฒนาการนั้นสอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่ เป็นต้นว่า จักรวาลปรากฏการณ์เริ่มขึ้นเมื่อมีกาล

เวลา มีพลังงานที่สูงมากที่นำไปสู่ความเคลื่อนไหว สั่นสะเทือน ระเบิดออก เกิดเป็นจักรวาลปรากฏการณ์ ซึ่งอุปนิษัตรียกพลังงานนี้ว่า เป็นพลังตะบะของพुरुหมนุ ขณะที่ทฤษฎีวิทยาศาสตร์เรียกว่า เป็นพลังงานความร้อนที่สูงมาก และอุปนิษัตกกล่าวถึง พลังการแปลงเสียงโอมที่ทำให้เกิดการสั่นสะเทือน และโอมแตกออกเป็นสามส่วน ก่อเกิดรูปร่างที่เป็นจักรวาลปรากฏการณ์และเส้นใยที่ถักทอสานไขว้กันไปมา ขณะที่ทฤษฎีวิทยาศาสตร์กล่าวว่า เป็นพลังงานเสียงหรือคำฐที่เมื่อแตกออกแผ่กระจายเป็นใยหัตถ์จรรยัสั่นสะเทือนสัมพันธ์กันไปมา

ทฤษฎีวิทยาศาสตร์ไม่อาจอธิบายได้ว่า ทำไมต้องมีกาลเวลาเกิดขึ้นเมื่อมีจักรวาลปรากฏการณ์ เพียงแต่บอกว่า ที่รู้ได้ว่า มีกาลเวลาเพราะจักรวาลปรากฏการณ์เป็นจักรวาลขยาย วิวัฒนาการไปข้างหน้า ไม่ย้อนกลับ ขณะที่อุปนิษัตกกล่าวว่า กาลเวลาเกิดจากพुरुหมนุ เป็นการก่อรูปเมื่อเกิดการหมุนวนที่สัมพันธ์กันระหว่างดวงอาทิตย์กับโลกและสรรพสิ่งในจักรวาลและอดีต ปัจจุบัน อนาคต เป็นเพียงรูป 3 รูปของกาลเวลาที่แตกออกมาจากโอม (พลังงานเสียงของพुरुหมนุ) นั้นเอง ถ้าไม่แตกออกรวมเป็นหนึ่งเดียวก็เป็นพुरुหมนุหรือจักรวาลสัจภาวะที่กาลเวลาทั้งหมดรวมอยู่ในนี้และสิ่งที่ผันแปรกาลเวลาก็รวมอยู่ในนี้ด้วยนั่นเอง

6. ทั้งอุปนิษัตกและทฤษฎีวิทยาศาสตร์สอดคล้องกันในความพยายามอธิบายว่า การแตกออกเป็นสองหรือสาม ที่ลึกลับกลายเป็น ท้องฟ้า และ แผ่นดิน หรือ กาล กับ อวกาศ หรือ เป็นใย กับ สสารมืด แล้วเป็น ห้า หรือจำนวนมากขึ้นที่ก่อให้เกิดสรรพชีวิต ฯลฯ ไปโดยลำดับ ซึ่งเป็นจำนวนที่มากกว่าหนึ่ง หรือ ทำให้เกิดภาวะความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้แหละที่เรียกว่าเป็นจักรวาลปรากฏการณ์ที่เรามีชีวิตอยู่อย่างมีวิวัฒนาการและเป็นวงจร อุปนิษัตกอธิบายว่า ที่เป็นไปดังนี้เพราะเป็นความปรารถนาหรือเป็นเจตจำนงของพुरुหมนุหรือจักรวาลสัจภาวะเมื่ออยู่ในภาวะตะบะสมาธิ ความปรารถนาและเจตจำนงของพुरुหมนุเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ยาก เพราะขัดแย้งกันอยู่ในตัว กล่าวคือ ถ้าเป็นความปรารถนาหรือเจตจำนงของการรับรู้ตามมิติของสิ่งมีชีวิตในจักรวาลปรากฏการณ์ก็น่าจะหมายถึง "กามกิเลส" อย่างหนึ่ง กามกิเลสนี้นำไปสู่กรรม หรือการกระทำที่ก่อเกิดผลต่างๆตามมาที่ก่อให้เกิดการหมุนวนในจักรวาลปรากฏการณ์อย่างไม่สิ้นสุด แต่พुरुหมนุอยู่เหนือกามกิเลสใดๆ ถ้าเช่นนั้น ความปรารถนาและเจตจำนงที่วานั้นจะเป็นอะไร ? ขณะที่ทฤษฎีวิทยาศาสตร์ก็อธิบายเรื่องนี้อย่างไม่กระฉ่างขัด โดยกล่าวว่า ภาวะที่เสถียรอย่างมากทำให้เกิดพลังงานความร้อนสูงมาก ๆ จนแตก(ระเบิด)ออกมาเป็นจักรวาลปรากฏการณ์ โดยไม่มีความกระฉ่างขัดว่า อะไรทำให้ภาวะที่เสถียร เกิดความไม่เสถียรขึ้นมาได้จนมีความร้อนสูงเกิดขึ้นจนระเบิดออกมาเช่นนั้น นอกจากการให้คำอธิบายว่า เป็นภาวะที่ต้องเป็นไปเช่นนั้น หรือเป็นไปเองโดยไม่มีทางหลีกเลี่ยง ทั้งอุปนิษัตกและทฤษฎีวิทยาศาสตร์ ไม่เสนอคำตอบที่ชัดเจนในประเด็นเดียวกันนี้เหมือนกัน

7. สิ่งที่อุปนิษัตกอธิบายเหตุผลของการดำรงอยู่ โดยมีการกำเนิดและตายอย่างไม่จบสิ้น เป็นวงจรหมุนวนของจักรวาลปรากฏการณ์และสรรพสิ่งชีวิตในจักรวาลปรากฏการณ์ นั้นก็คือกรรม อุปนิษัตกอธิบายว่า กรรมที่เกิดจากความไม่รู้แจ้ง(อวิชชา)ของสรรพชีวิตทำให้จักรวาล

ปรากฏการณ์ดำรงอยู่อย่างหมุนวน ไม่มีวันสิ้นสุด และเพราะการกระทำกรรมดีของมนุษย์ที่นำไปสู่ความรู้แจ้งจนจัดอภิวินัยออกไปได้แล้ว จึงจะทำให้วงจรการหมุนวนของจักรวาลปรากฏการณ์นี้หยุดหมุนและจบสิ้นลง กลับไปรวมกับจักรวาลสัจภาวะดั้งเดิม ทฤษฎีวิทยาศาสตร์ในศตวรรษนี้บางทฤษฎีเช่นทฤษฎีควอนตัมจิตวิญญาณเห็นว่า กรรม เป็นพลังงานอย่างหนึ่ง และสัมพันธ์กับจิตวิญญาณจักรวาล หรืออะตอมจิตวิญญาณที่เป็นตัวรู้ที่เก็บสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นไปในจักรวาลในรูปข้อมูลข่าวสาร ที่ไม่มีมิติของเวลาและสถานที่ใดๆ การถ่ายทอดกรรมจากชีวิตหนึ่งไปสู่ชีวิตใหม่ตามทฤษฎีที่อุปนิษัทได้กล่าวไว้นั้นก็ไม่ต่างอะไรกับการส่งถ่ายข้อมูลข่าวสารที่เป็นพลังงานไปสู่สารนั้นเอง อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้ยังไม่อาจอธิบายให้ชัดเจนถึงพลังกรรมที่ทำให้เกิดจักรวาลปรากฏการณ์ขึ้นในครั้งแรกได้ ทฤษฎีการสิ้นสุดของจักรวาลปรากฏการณ์ที่ไปสู่หลุมดำแล้วเกิดเป็นจักรวาลขึ้นมาใหม่หรือ ไปสร้างสสารสุญญากาศที่ไม่เกิดเป็นจักรวาลขึ้นมาอีกนั้น ก็ไม่เสนอว่า จะเป็นไปในทางใดได้นั้นก็เนื่องด้วยกรรมดังเช่นที่อุปนิษัทเสนอ

ทฤษฎีวิทยาศาสตร์ที่อธิบายถึงการดำรงอยู่อย่างประสานสัมพันธ์กันของสรรพสิ่งมีชีวิตในจักรวาลปรากฏการณ์กับจักรวาลสัจภาวะที่พอจะเข้ามาใกล้กับการอธิบายเรื่องกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเทวตาทายนอก-ภายในของอุปนิษัทก็มีอยู่บ้างเช่น ทฤษฎีองค์รวมและการซ้อนกันตนเองของเดวิด โบห์ม ทฤษฎีระบบการจัดการองค์กรตนเองของ สจวต คอฟแมน และอิลยา พรโกจิน และคนอื่นๆ แต่อธิบายว่า เป็นการกระทำต่อกันและกันในการแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือพลังงานให้กันและกันอย่างสัมพันธ์กัน ที่เคลื่อนไหวไปสู่ทิศทางใดๆก็ตามทั้งระบบ ซึ่งหมายความว่า การกระทำของหน่วยหนึ่งส่งผลต่อส่วนรวมทั้งหมด และการกระทำของส่วนรวมก็ส่งผลต่อแต่ละหน่วยนั้นด้วย

เรื่องกรรม จึงเป็นประเด็นชัดเจนที่อุปนิษัทเสนอไว้มาก ขณะที่ทฤษฎีวิทยาศาสตร์ที่ผ่านๆมาละเลยที่จะสร้างสมมติฐานหรือตัวแบบในการอธิบาย เพิ่งจะมีทฤษฎีวิทยาศาสตร์ยุคใหม่แห่งปลายศตวรรษนี้เองโดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีควอนตัมจิตวิญญาณที่พยายามนำเอาแนวคิดเรื่องกรรมมาอธิบาย และอยู่ในระหว่างการค้นคว้าสร้างสมมติฐานหรือตัวแบบเพื่ออธิบายให้ชัดเจนยิ่งขึ้นในทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้นขณะนี้ในทางทฤษฎีวิทยาศาสตร์ จึงไม่อาจพยากรณ์ว่า จุดสิ้นสุดของจักรวาลปรากฏการณ์จะกลายเป็นหลุมดำที่ก่อให้เกิดจักรวาลปรากฏการณ์ขึ้นมาอีกซ้ำๆ หรือจะกลายเป็นรังสีสุญญากาศที่ไม่มีการเกิดจักรวาลปรากฏการณ์ขึ้นมาอีก อุปนิษัทเองแม้จะเสนอทางไว้ทั้งสองทางเช่นที่ว่านี้เหมือนกัน แต่มีแนวโน้มที่จะพยากรณ์ว่า ในที่สุดแล้ว ก็จะไปสู่รังสีสุญญากาศ คือการกลับคืนสู่จักรวาลสัจภาวะ(พรหม)แล้วไม่มีการกำเนิดและสิ้นสุดอีก หลังจากผ่านวงจรการเกิด-ตายซ้ำแล้วซ้ำเล่า(หรือการเป็นหลุมดำตามทฤษฎีวิทยาศาสตร์)จนนับครั้งไม่ถ้วน แต่ไม่มีอุปนิษัทใดที่จะพยากรณ์ว่า เมื่อไรจะถึงวันนั้น